

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«Методика розвитку мовленнєвих творчих здібностей старших дошкільників засобами ігор-фантазувань»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи DO1– M18z,
спеціальності 012 Дошкільна освіта
за освітньою програмою Дошкільна освіта
(заочна форма навчання)
**Білокриницька (Римар) Олеся
Олександрівна**

Керівник:
Газіна І. О., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методик
дошкільної освіти

Рецензент:
Мелєкєсцева Н.В., кандидат
філологічних наук, ст.викладач кафедри
теорії та методик початкової освіти

ЗМІСТ:

Вступ.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ТВОРЧОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГОР-ФАНТАЗУВАНЬ.....	8
1.1. Психолого педагогічне обґрунтування проблеми мовленнєвих творчих здібностей у дітей дошкільного віку.....	8
1.2. Особливості формування виразності мовлення у старших дошкільників.....	20
1.3. Ігри-фантазування як засіб розвитку мовленнєвих творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку.....	33
1.4. Способи та методи формування виразності мовлення.....	41
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ТВОРЧОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГОР-ФАНТАЗУВАНЬ.....	49
2.1. Вимірювання показників сформованості мовленнєвих творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку на констатувальному етапі експерименту.....	49
2.2. Методика розвитку мовленнєвих творчих здібностей у старших дошкільників засобами ігор-фантазувань (формувальний експеримент).....	61
2.3. Аналіз результатів експериментальної роботи (контрольний експеримент).....	72
Висновки.....	79
Список використаних джерел.....	84

ВСТУП

Актуальність дослідження. Одним з малодосліджених напрямків в системі сучасної дошкільної освіти можна вважати використання ігор-фантазувань, з метою формування мовлення дітей старшого дошкільного віку.

Саме в старшому дошкільному віці вкрай важливим є формування не просто виразності мовлення, яка є якісною характеристикою мови та важливим показником мовної культури особистості, а, зокрема, мовленнєвої творчості.

Проблема розвитку дитячих мовленнєвих здібностей є досить актуальною на сучасному етапі. Сьогодні вчені аргументовано доводять необхідність та можливість розвитку мовленнєвих творчих здібностей вже з дошкільного віку.

Дитинство передусім дошкільне – єдиний період життя, коли творчість може стати універсальним і природним способом буття людини. Численні наукові дослідження різних часів свідчать про безкрайні креативні можливості дошкільного дитинства, тому провідна психолого–педагогічна проблема виявляється в тому, щоб створити ці сприятливі умови стимулювання і спрямування розвитку особистості.

Мовленнєві творчі здібності посідають важливе місце в розвитку дитячої творчості починаючи з перших років життя людини. Мовлення акумулює життєдайну творчу енергію дитини, це стимул, засіб і показник її фізичного психічного і духовного розквіту, розквіту творчих здібностей, максимальної реалізації природних можливостей.

Проблема розвитку мовленнєвих творчих здібностей в дошкільному віці через складність і багатогранність природи мовленнєвих явищ відноситься як до психології так і до педагогіки. Вагомість та актуальність її пояснюється гострою проблемою педагогічної практики в науково обґрунтованих рекомендаціях щодо форм організації та методів здійснення

розвивальної роботи з дітьми у цьому напрямі.

Значущість проблеми розвитку дитячої творчості, розкриття і максимальної реалізації творчих здібностей кожної особистості підкреслюється й у державних документах: національній доктрині розвитку освіти в Україні, законах «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про мову», «Державному компоненті дошкільної освіти » тощо.

Традиція вивчення проблеми мовленнєвих творчих здібностей дошкільників пов'язана з розглядом їх як одного з видів зв'язного висловлювання в умовах навчання мовлення. Дослідники А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Карабаєва доводять, що у дітей старшого дошкільного віку складається свідоме естетичне сприйняття художніх творів, яке виявляється в розумінні змісту та ідеї твору, здатності виділяти та усвідомлювати його мовні засоби, хоча у складанні власних творчих наробок більшість дітей відчуває труднощі. Це виявляється у змістовій (наслідування, невиразність творів, алогічність змісту, бідність та не оригінальність сюжету) та фронтальних характеристиках висловлювання (порушення структури повідомлення, обмеженість у використанні стилістичних засобів), що пояснюється низьким рівнем літературознавчої обізнаності, не сформованістю уявлень про жанрові, композиційні, мовленнєві особливості літературних і фольклорних творів та невмінням переносити набуті художні уявлення у власну творчість. Значна частина праць з цієї проблеми (А.Богуш, Д.Бараніна, Н.Гавриш, Т. Постоян, Н. Корткова, Н. Михайленко, С.Шадріна) присвячена переважно створенню системи мовленнєвих вправ, мовленнєвих творчих занять, розробці спеціальних прийомів навчання фантазуванню (Н.Гавриш, Дж. Рдарі, Страунг, Н. Короткова, Н. Михайленко, Н. Фесюкова).

Проблема розвитку мовленнєвих творчих здібностей привертає увагу багатьох вчених. Зокрема вона була предметом дослідження О.Аматьєва, Е.Белкіної, А.Богуш, Н. Ветлугіної, Н. Гавриш, О. Дронової, Т. Комарової, Т.Козакової, Н.Сакуліної, О. Ушакової, Н. Фесюкової, В. Ягупкової та ін.

Дана проблема знайшла відображення і в працях відомих психологів, таких як Л. С. Виготський, Б. М. Теплов, А. В. Запорожець [9; 36],

Однак, до теперішнього часу не вирішено ряд важливих питань змістовного та методичного характеру:

- які засоби виразності доступні для сприйняття і самостійного використання старшими дошкільниками;
- яким чином можна забезпечити широке практикування дітей в застосуванні різних засобів мовної виразності, стимулювати мовленнєву творчість;
- на якому змісті і в якій діяльності доцільно розвивати мовленнєву творчість

Це дозволяє стверджувати про необхідність подальшого дослідження даної проблеми.

Ми вважаємо, що використання в роботі зі старшими дошкільниками ігор-фантазувань відкриває широкі перспективи формування дитячої мовленнєвої творчості, що позитивно впливає на загальний процес розвитку мовлення дитини. Основу нашого припущення складають такі особливості:

- виразність мови, що сприяє освоєнню дитиною кращих зразків української мови;
- традиційність й імпровізаційність;
- можливість творчого ставлення до їх виконання, яке робить спільна дія більш яскравим і виразним

Зважаючи на вказані особливостей, гра-фантазування виступає ефективним засобом формування мовлення, і зокрема – мовленнєвої творчості, оскільки вона розкриває перед дитиною красу і влучність української мови, збагачуючи тим самим дитячу мову.

Постановки українських народних казок, як найбільш цікаві та актуальні для старших дошкільників, ігри-фантазування, можна розглядати оптимальними для художньо-мовної та ігрової діяльності дітей дошкільного

віку. У даних видах діяльності створюються сприятливі умови для вдосконалення вербальної і невербальної виразності мовлення, а також для мовного самовираження дитини.

Актуальність і недостатня розробленість дослідженої проблеми обумовили вибір теми нашого дослідження «Методика розвитку мовленнєвих творчих здібностей старших дошкільників засобами ігор-фантазувань».

Об'єкт дослідження – розвиток мовленнєвих творчих здібностей .

Предмет дослідження – ігри-фантазування як засіб розвитку мовленнєвих творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити вплив ігор-фантазувань на розвиток мовленнєвих творчих здібностей старших дошкільників.

Гіпотеза дослідження – процес розвитку мовленнєвих творчих здібностей у старших дошкільників під час ігор-фантазувань буде ефективним за умови:

- врахуванням дидактичних принципів: принцип урахування вікових та індивідуальних особливостей, принцип виховання в діяльності і спілкуванні, принцип стимулювання дитини до саморозвитку;
- створення сприятливого психологічного клімату.
- створення комплексу умов: фізичних; соціально-емоційних; інтелектуальних;
- побудування роботи з дітьми в три етапи: пропедевтичний, відтворюючий, моделюючий.

Завдання дослідження:

1. Розкрити сутність понять «творчість», «здібності», «мовленнєві творчі здібності».
2. Визначити шляхи, методи, умови розвитку мовленнєвих творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку.

3. Визначити особливості ігор-фантазувань як фактору розвитку мовленнєвих творчих здібностей.
4. Експериментально дослідити вплив ігор-фантазувань на розвиток мовленнєвих творчих здібностей у старших дошкільників.

Методи дослідження – аналіз наукових джерел із теми дослідження, аналіз науково-методичної документації, констатувальний, формувальний і контрольний етапи педагогічного експерименту, статистичні методи обробки результатів експериментального дослідження.

Практична значимість даного дослідження полягає в тому, що його матеріали можуть застосовуватися при розробці розвиваючих програм не тільки для формування мовлення у старших дошкільників, а й для розвитку уваги, всіх процесів пам'яті, мислення, пізнавальних та творчих здібностей, формування моральних і етичних форм поведінки .

База дослідження: Шибенецький заклад дошкільної освіти «Сонечко» (с. Шибена, Теофіпольський р-н, Хмельницька обл.). У педагогічному експерименті брали участь діти старшої групи 5-6 років, 18 осіб.

Структура роботи: дипломне дослідження складається зі вступу, двох розділів, семи підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеної теоретико-експериментальної роботи з теми дослідження нами були зроблені наступні висновки:

1. Входячи з аналізу наукової літератури, було визначено, що творчість – це діяльність людини, в якій вона створює нові об'єкти та знання; це вища форма активності та самодіяльності людини; це потреба в самоактуалізації, повній і вільній реалізації своїх здібностей та життєвих можливостей .

Творчість пов'язана з розвитком певних здібностей , які характеризують людину з боку психічних явищ, які в свою чергу зумовлюють успішність діяльності людини. Здібності – це ті психічні явища, які є підґрунтям для набуття знань, умінь та навичок, тобто вони визначають результативний бік діяльності людини.

Здібності поділяють на загальні та спеціальні. До загальних відносяться здібності до навчання і праці, а спеціальні - це лише появи, різні сторони загальних здібностей до засвоєння досягнень людської культури.

Творчі здібності відносять до спеціальних здібностей. Творчі здібності – це інтегральна якість особистості, яка об'єднує когнітивну та особистісну сфери і виявляється при дозріванні багатьох психічних структур.

До творчих здібностей відносять музичні, художні, мовленнєві здібності.

Мовленнєві творчі здібності дітей дошкільного віку — це такий рівень прояву психологічних особливостей дитини (сприймання, мовлення, мислення, творчої уяви), який забезпечує їй стійкий інтерес та успіх у мовленнєвотворчій діяльності (складанні на основі комбінування уявлень власних творів, у зв'язному, змістовому образному висловлюванні своїх самостійних думок, вражень і переживань). Ми визнаємо існування різного рівня прояву цього виду спеціальних творчих здібностей у дошкільників.

Компонентами структури здібності до мовленнєво-творчої діяльності дошкільників являються:

1) художньо-естетичне сприймання, що передбачає емоційну чутливість літературного тексту та відчуття засобів художньої виразності;

2) чуття мови, що характеризується адекватним сприйманням, засвоєнням, виробництвом і відтворенням мовних засобів;

3) літературно-мовленнєва координація, яка представляє здібність усвідомлено відбирати необхідний літературно-мовний матеріал відповідно до задуму і жанру самостійного мовленнєвого висловлювання;

4) творча уява, що проявляється у створенні дітьми літературно-мовних образів на основі комбінування уявлень.

2. На основі аналізу наукових підходів були визначені шляхи, методи та умови розвитку мовленнєвих творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку.

Розвиток мовленнєвих творчих здібностей відбувався за трьома основними напрямками: збудження інтересу (поширення кругозору дитини, надання можливостей діяти за інтересами, можливості визначати самостійно власні інтелектуальні завдання, проблеми та самостійно їх вирішувати), розвиток здібностей до мислення і сприймання, розвиток різних видів творчої продуктивної діяльності дітей⁴; врахування творчої активності дитини важливий чинник розвитку її творчого потенціалу дозволяє організувати навчання, в якому дитина виконує активно-пошукову та перетворюючу роль

Педагогічний вплив на розвиток творчих здібностей дитини є обов'язковою умовою розвитку мовленнєвих творчих здібностей, він допомагає спрямувати творчу ініціативу дитини у правильне русло, розвивати та стимулювати дитячі творчі здібності вже з 4-5 років.

Визначено, що розвиток мовленнєвих творчих здібностей вимагає побудування навчального процесу з урахування дидактичних принципів які визначають зміст, методи і організацію навчання і виявляються надійним

керівництвом до дії: загальнометодичні — що складають основу навчання мовлення; частковометодичні — правильні для окремих видів навчальної роботи, а також вузькі принципи, які працюють лише при вивченні окремих тематичних розділів.

Розвиток мовленнєвих творчих здібностей відбувається за загальноновизначеними дидактичними принципами: принципів розробки навчального проекту, спрямованого на розвиток дитячих здібностей, принцип природовідповідності; всебічного розвитку особистості; взаємозв'язку навчання та розвитку; співробітництва; індивідуального підходу. Останній принцип вважається вченими і практикаками одним з найважливіших.

Спираючись на аналіз наукової літератури, були виділені такі умови: фізичні умови, які визначаються у наданні матеріалів для самостійної творчості, фантазування й можливості кожну хвилину діяти разом з ним; соціально-емоційні умови, які включали в себе створення внутрішньої безпеки, відчуття розкнутості й можливості діяти довільно; інтелектуальні умови, які включали розвиток уміння розв'язувати творчі завдання, розвиток інтуїції, як суміші знань, інстинктів, емоцій, моралі та ціннісних суджень; розширення кругозору; надання дітям можливості діяти за інтересами; можливість ставити перед собою завдання .

3. Шляхом аналізу сучасних досліджень й науково-методичних розробок було визначено, що найефективнішим засобом у процесі розвитку мовленнєвих творчих здібностей являються ігри-фантазування .

Ігри-фантазування являються найбільш ефективним засобом в розвитку творчості дитини. В даних іграх дошкільник має змогу грати зі словами, промовляючи низку звуків рідної мови, створює незвичайні слова, загадки, віршики, казки, оповідання. У гри-фантазуванні дитина може поекспериментувати, багаторазово виконати будь-яку дію, від якої вона отримує задоволення і наявний продукт її діяльності.

Ігри-фантазування передбачають не тільки розвиток мовленнєвих творчих здібностей, а й насамперед розвиток мовлення, виховання культури мови дитини, що передбачає особливу організацію мовної роботи, націлену на збагачення словника, граматичної упорядкованості, зв'язності висловлюваності у процесі творчої роботи, розвиток поетичної чутливості до краси і точності художнього слова, який сприяє прояву естетичної функції дитячого мовлення. Мовленнєві творчі здібності у гри-фантазуванні виявляються у вмінні дітей самостійно, образно, зв'язно та виразно будувати власні твори.

Вони сприяють розвитку зв'язного мовлення у дітей, відіграють велику роль у досягненні дітьми високого рівня мовленнєвої культури, що характеризується багатством, точністю і виразністю, формують у дітей граматичну компетентність, розвивають всі психічні процеси, головне спонукають дитину до творчості, до самостійної творчої діяльності.

4. З метою експериментальної перевірки методики розвитку мовленнєвих творчих здібностей у старших дошкільників засобами ігор-фантазувань був проведений педагогічний експеримент на базі Шибенецького закладу дошкільної освіти «Сонечко» (с. Шибена, Теофіпольський р-н, Хмельницька обл.). У педагогічному експерименті брали участь діти старшої групи 5-6 років, 30 осіб.

. На основі аналізу наукової літератури були визначені наступні критерії та показники мовленнєвих творчих здібностей: літературна обізнаність, мовленнєва компетентність, креативність. Аналіз результатів констатуючого етапу експерименту дозволив підтвердити наявність 3 рівнів сформованості показників у дітей: високий 13%, середній 40%, низький 47%.

За результатами констатуючого експерименту була побудована відповідна методика роботи, яка складалась з комплексу ігор-фантазувань включених в заняття з розвитку мовлення. Організація роботи передбачала дотримання педагогічних принципів: принцип урахування вікових та

індивідуальних особливостей, принцип виховання в діяльності і спілкуванні, принцип стимулювання дитини до саморозвитку, і створення психологічного клімату, що включав себе дотримання певних умов: фізичних, соціально-емоційних, інтелектуальних. Робота з дітьми проводилася в три етапи. На першому етапі – пропедевтичному, було створення умов опосередкованого впливу на розвиток мовленнєвої творчої діяльності дітей передусім через формування необхідного для використання мовленнєвих творчих завдань рівня мовленнєвої компетентності. На другому етапі – відтворюючому, передбачалось створення умов цілеспрямованого розвитку інтелектуальних та творчих мовленнєвих здібностей. На третьому етапі – моделюючому передбачалось створення умов для збагачення різних видів діяльності на основі розвитку мовленнєвих творчих здібностей у дітей. На всіх трьох етапах використовувалися ігри-фантазування, вправи, завдання.

Контрольний етап експерименту показав, що рівень розвитку мовленнєвих творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку в експериментальній групі підвищився високий рівень на 27%, середній – на 7%, а низький рівень зменшився на 25%, а в контрольній групі залишився майже незмінним високий рівень збільшився на 5%, середній – на 10%, а низький зменшився на 5%.

Таким чином мета і завдання були реалізовані, гіпотеза підтверджена. Подальше дослідження даної проблеми можливе за рахунок розкриття, різних аспектів розвитку мовленнєвих творчих здібностей у процесі творчих ігор тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антипова А. М. Просодия // Лингвистический энциклопедический словарь. Москва : Гардарики, 2006. 276 с.
2. Аматыєва О.П. Діагностика та розвиток творчих здібностей дошкільників у театральній ігровій діяльності // Наука і освіта. 1999. – №5 6. С. 77-80.
3. Алмазова Е. С. О возрастных, особенностях голоса у дошкольников, школьников и молодежи. Москва : Сфера, 2003. 189 с.
4. Артемова Л. В., Богуш А. М., Лисенко Н. В., Стельмахович М. Г. Актуальні проблеми українського національного дошкілля. Івано-Франківськ, 1995. 245 с.
5. Артемова Л. В. Театр і гра. Вдома, у дитячому садку, в школі. Київ : Томіріс, 2002. 291 с.
6. Антипина Е. П. Театрализованные игры и упражнения для детей старшего дошкольного возраста. Москва : Творческий центр «Сфера», 2006. 168 с.
7. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. Львів, 1990
8. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» / М-во освіти і науки України, Акад. пед. наук України; наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко. Київ : Світич, 2008. 430 с.
9. Барінова М. М. Про розвиток творчих здібностей. Львів: 1961. 74 с
10. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2-х кн. Кн. 1. : Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Навч.-метод. видання. Київ: Либідь, 2003. 280 с
11. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: науково-методичний пос-к. Київ: ІЗМН, 1998. 204 с.
12. Богуш А.М., Котик Г.М. Методика навчання дітей української мови в дошкільному закладі. Практикум. Київ, 1994. 118 с.

13. Богуш А. М. Григоренко А. В. Запрошуємо до розмови. Київ : Дошкілля, 1997. 78 с.
14. Богуш А. М. Розвиток українського мовлення у дошкільників. Програма для дошкільних закладів. Київ : Абетка, 1991. 120 с.
15. Богуш А. М.; Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі. Київ: Вища школа, 2002. 134 с.
16. Богуш А. Моє довкілля. Програма ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з довкіллям. Київ: «Шкільний світ», 2006. 230 с.
17. Богуш А. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Київ: «Видавничий Дім «Слово», 2004. 310 с.
18. Бондаренко Н. В. Концепція шкільної мовної освіти національних спільнот в Україні // Педагогіка і психологія. 1995. №3. С. 74-77.
19. Бородич А. М. Методика формування речі дітей. Москва, 2001. 126 с.
20. Бурова А. Організація ігрової діяльності в дошкільному навчальному закладі: Методичні рекомендації // Дошкільне виховання. 2007. №10. С. 8-13.
21. Вікова психологія / За ред. Г. С. Костюка. Київ : Рад. школа, 1976. 272 с.
22. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психолог. очерк: Книга для учителя. Москва : Просвещение, 1991. 94 с.
23. Выготский Л. С. Психология. Москва : ЭКСМО. 2002. 458 с.
24. Волкова Г. А. Логопедическая ритмика : учеб. для студ. высш. учеб. заведений. Москва : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2002. 272 с.
25. Гвоздев А. Н. Вопросы изучения детской речи. Москва : Изд-во АПН РСФСР, 2001. 210 с.
26. Годфруа Ж. Психологія, вид. в 2 т. , том 1. Київ : Світ, 1992. С. 435-442.
27. Грішин Е. О., Юсім Ю Д. Короткий психологічний довідник. Тернопіль: ТЕПО, 1995. 78 с.

- 28.Дзюбишина-Мельник Н.Я. Розвиток українського мовлення у дошкільників. Київ ;Юсім, 1991. 432 с.
- 29.Дитина в дошкільні роки / Наук. керівник К.Л. Крутій. Запоріжжя : ЛШС. Лтд, 2000. 268 с.
- 30.Душенко В. О. Виховання особистості у процесі навчання // Початкова школа. 1998. № 7. С. 10–12.
- 31.Дьяченко О. М. Развитие воображения дошкольника. Москва : Просвещение, 1996. 197 с.
- 32.Жукова Н.С. Преодоление недоразвития речи у детей. Москва : 2003. 132 с.
- 33.Жинкин Н.И. Механизмы речи. Москва : АПН РСФСР, 2002. 156 с.
- 34.Заїка Є. В. Комплекс ігор для розвитку уяви // Питання психології. 1993. № 2. С. 54-58.
- 35.Запорожец А.В. Избранные психологические труды. Москва : ТЦ Сфера, 2001. 562 с.
- 36.Єфремов В. І. Творче виховання й освіта дітей на базі ТРИЗ. Львів : Унікон-ТРИЗ. 245 с.
- 18.Караманенко Т. Н. Кукольный театр – дошкольникам. Москва : Просвещение, 2002. 191 с.
- 19.Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (Системний підхід). Київ : Стилос, 2000. 336 с.
- 20.Кричковська Т. Д. Психологія дошкільного віку. Навч.-метод. посібник. Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДПУ, 2001. 61 с.
- 21.Крутій К.Л., Лопатинська Н. А., Маковецька Н.В. Вчимосямови та розмови. Запоріжжя : Січ, 1999. 340 с.
- 22.Леонтьев А. А. Язык, речь, речевая деятельность. Москва : Просвещение, 1969. 214 с.
- 23.Луценко І. О. Лексична робота з українського мовлення з дітьми старшого дошкільного віку. Київ, 1994. 120 с.

- 24.Максаков А. Н. Правильно лиговорит ваш ребёнок. Москва : Школьная Пресса, 2006. 128 с.
- 25.Малятко. Програма виховання дітей дошкільного віку. Київ : Світоч,1999. 90 с.
- 26.Моляко В.А. Психология творческой деятельности. Киев: Знание, 1978.47 с.
- 27.Одарченко П. Про культуру української мови. Київ,1997. 130 с.
- 28.Основи практичної психології: Підр. для студентів вищих закладів освіти. Київ : “Либідь”, 1999. 533 с
- 29.Пентилюк М.І. Культура мови і стилістика. Київ : Логопед, 1994. 200 с.
- 30.Родари Д. Грамматика фантазии, или Введение в искусство придумывания историй. Москва : Прогресс, 1990. 206 с.
- 31.Роль гри у навчанні і вихованні молодших школярів // Початкова школа. 1997. № 6. С. 39–45.
- 32.Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості вчителя: Навчальний посібник. Київ : ІСДОУ, 1994. 112 с.
- 33.Сорокіна Н. Ф. Граємо в ляльковий театр // Дошкільне виховання. 2002. № 6. С. 61-63.
- 34.Сохин Ф. А. Психолого-педагогические основы развития речи дошкольников. Москва : МОДЭК МПСИ, 2002. 240 с.
- 35.Стрюк К.І., Кириченко О.М. Розвиток українського мовлення. Київ :Освта, 1991. 188 с.
- 36.Сухомлинський В. О. Вибрані твори: У 5 т. Т. 3. Київ : Рад. шк., 1977. 670 с.
- 37.Сучасна українська літературна мова / За ред. П. А. Грищенка. Київ, 1997. 340 с.
- 38.Теплов Б. М. Избранные труды. В двух томах. Том 1. Москва : Педагогика, 2001. 340 с.

39. Українське народознавство в дошкільному закладі. Програма та довідковий матеріал вихователя мдошкільнихзакладів. Запоріжжя : Січ, 2005. 160 с.
40. Ушакова О. С. Теория и практика развития речи дошкольника: Задачи речевого развития; Особенности и развития связной речи; Формирование образной речи. Москва : Сфера. 2009. 204 с.
41. Хорошковська О. М., Мовчанюк В. В. Програма з розвитку українського мовлення дітей для дошкільних закладів. Київ : Освіта, 1991. 250 с.
42. Хорошковська О.М., Кудикіна Н.В. Програма та методичні рекомендації з розвитку українського мовлення для дошкільних закладів. Київ : Освіта, 1992. 412 с.
43. Хорошковська О. М., Мацько Н. Д. Дошколарик. Київ : Грайлик, 1996. 120 с.
44. Хорошковська О. М. Лінгводидактична система початкового навчання української мови. Київ : Освіта, 1999. 140 с.
45. Художественное творчество и ребенок / Под ред. Н.А. Ветлугиной. Москва : Педагогика, 1972. 286 с.
46. Эльконин Д.Б. Избранные произведения. Москва : Просвещение, 2000. Т .1. 320 с.